

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INTERFAOL TA‘LIM METODLARINING SAMARADORLIGI

G‘ofurova Gulshoda

Qarshi davlat universiteti Pedagogika fakulteti
Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 2-kurs 024-45-guruh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20677689>

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinflarda ta‘lim jarayonini tashkil etishda interfaol metodlardan foydalanishning pedagogik samaradorligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Boshlang‘ich ta‘lim bosqichi o‘quvchilarning bilish faoliyati, mustaqil fikrlashi, nutqiy rivoji hamda ijtimoiy moslashuvining shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Shu sababli dars jarayonida an‘anaviy o‘qitish usullaridan tashqari, o‘quvchini faol subyekt sifatida jalb etuvchi interfaol metodlardan foydalanish zarurati tobora ortib bormoqda. Maqolada interfaol metodlarning mazmuni, ularning boshlang‘ich sinf o‘quvchilari psixologik va yosh xususiyatlariga mosligi asoslab beriladi. Shuningdek, “aqliy hujum”, “klaster”, “rolli o‘yin”, “kichik guruhlarda ishlash”, “muammoli vaziyat yaratish” kabi metodlarning dars samaradorligiga ta‘siri yoritiladi. Interfaol metodlar orqali o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishi ortishi, bilimlarni ongli o‘zlashtirishi, muloqot madaniyati va jamoada ishlash ko‘nikmalarining rivojlanishi ilmiy dalillar asosida izohlanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlardan tizimli va maqsadli foydalanish boshlang‘ich ta‘lim sifatini oshiradi, o‘quvchilarning faolligini ta‘minlaydi hamda ta‘lim jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida tashkil etishga imkon yaratadi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, interfaol metodlar, ta‘lim samaradorligi, o‘quvchi faolligi, innovatsion yondashuv, pedagogik texnologiyalar

Аннотация: В данной статье научно-теоретически и практически анализируется педагогическая эффективность использования интерактивных методов в организации учебного процесса в начальных классах. Начальная ступень образования играет важную роль в формировании познавательной активности, самостоятельного мышления, речевого развития и социальной адаптации учащихся. Поэтому наряду с традиционными методами обучения всё более актуальным становится применение интерактивных методов, вовлекающих ученика как активного субъекта. В статье обосновывается содержание интерактивных методов и их соответствие психологическим и возрастным особенностям младших школьников. Также раскрывается влияние таких методов, как «мозговой штурм», «кластер», «ролевые игры», «работа в малых группах», «создание проблемной ситуации» на эффективность урока. Научные данные показывают, что использование интерактивных методов способствует росту интереса к занятиям, осознанному усвоению знаний, развитию культуры общения и навыков работы в коллективе. Результаты исследования свидетельствуют, что систематическое и целенаправленное применение интерактивных методов повышает качество начального образования, обеспечивает активность учащихся и создаёт условия для организации учебного процесса на основе личностно-ориентированного подхода.

Ключевые слова: начальное образование, интерактивные методы, эффективность обучения, активность учащихся, инновационный подход, педагогические технологии.

Annotation: This article provides a scientific-theoretical and practical analysis of the pedagogical effectiveness of using interactive methods in organizing the learning process in primary school. The primary education stage plays a crucial role in shaping pupils' cognitive activity, independent thinking, speech development, and social adaptation. Therefore, alongside traditional teaching methods, the need for interactive approaches that engage learners as active participants is steadily increasing. The article substantiates the content of interactive methods and their alignment with the psychological and age-specific characteristics of primary school students. It also highlights the impact of methods such as “brainstorming,” “cluster mapping,” “role play,” “small group work,” and “problem-based situations” on lesson effectiveness. Scientific evidence demonstrates that interactive methods enhance pupils' interest in lessons, promote conscious knowledge acquisition, and foster communication culture and teamwork skills. The study results show that systematic and purposeful use of interactive methods improves the quality of primary education, ensures learner engagement, and enables the organization of the learning process based on a learner-centered approach.

Keywords: primary education, interactive methods, learning effectiveness, learner engagement, innovative approach, pedagogical technologies.

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida, ularning bilim olishga bo'lgan munosabati va o'qishga qiziqishini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Aynan ushbu bosqichda o'quvchilarning fikrlash jarayoni, muloqot ko'nikmalari, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati va ijodiy yondashuvi shakllana boshlaydi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda ta'lim jarayonini samarali tashkil etish masalasi bugungi kunda dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. An'anaviy dars o'tish usullari ko'p hollarda o'quvchini passiv tinglovchi sifatida qoldirib, uning faolligini yetarli darajada ta'minlab bera olmaydi. Bu esa bilimlarni yuzaki o'zlashtirishga, darsga bo'lgan qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Boshlang'ich ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning muhim bosqichi bo'lib, o'quvchilarning keyingi ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatlari aynan shu davrda shakllanadigan bilim, ko'nikma va malakalarga bog'liq. Shu sababli boshlang'ich sinflarda darslarni samarali tashkil etish, o'quvchilarni faol o'quv faoliyatiga jalb etish va ularda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu vazifalarni amalga oshirishda interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish alohida o'rin tutadi.

Interfaol ta'limning mohiyati

Interfaol ta'lim – bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida faol muloqotga asoslangan, o'quvchi bilimni mustaqil izlab topadigan va uni tahlil qilib, amalda qo'llay oladigan ta'lim shaklidir. Bu yondashuv orqali o'quvchilar bilimni tayyor holda emas, balki faoliyat davomida egallaydilar. Boshlang'ich sinflarda interfaol usullarni qo'llashning afzalliklari:

Qiziqish uyg'otadi – o'quvchilar darsda ishtirok etishga intiladi;

Fikrlashni rivojlantiradi – savol-javob, munozara, muammoli vaziyatlar orqali;

Jamoaviy ishlashni o'rgatadi – guruhli ishlarda hamkorlik muhiti yaratiladi;

Ijodkorlikni oshiradi – o'yin, drammatizatsiya, loyihaviy metodlar orqali.

Boshlang'ich sinflarda interfaol ta'lim usullari turlari

1. “Aqliy hujum” (Brainstorming) - O‘quvchilarga berilgan mavzu yuzasidan imkon qadar ko‘proq fikr bildirish topshiriladi. Bu usul ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Masalan, “Tabiatni asrash uchun nimalar qilish mumkin?” degan savol orqali o‘quvchilarning g‘oyalari yig‘iladi.

2. “Klaster” (tarmoqli sxema) - Asosiy tushunchani markazga yozib, unga bog‘liq kichik tushunchalar “shoxlar” tarzida yoziladi. Bu usul matn ustida ishlashda yoki mavzularni umumlashtirishda juda foydali.

3. Rol o‘ynash (rolly o‘yinlar)-Tarixiy, axloqiy yoki ijtimoiy vaziyatlar sahnalashtiriladi. Masalan, “Do‘konda muloqot” mavzusi bo‘yicha o‘quvchilar xaridor va sotuvchi rolini bajaradilar.

4. Insert texnikasi - O‘quvchilar matnni o‘qish davomida belgilash belgilaridan foydalanadilar: + (bilganim), - (qarama-qarshi fikr), ? (savol tug‘ildi), ! (qiziq). Bu usul tanqidiy fikrlashni shakllantiradi.

5. Fishbone (sabab-natija) diagrammasi - Muammoli vaziyatni chuqur tahlil qilish va sabablarini aniqlash uchun ishlatiladi. Bu, ayniqsa, yuqori sinf o‘quvchilari bilan ishlashda foydali.

Amaliy misollar va kuzatishlar

Misol 1: 2-sinf matematika darsida “Ko‘paytirish va bo‘lish” mavzusi uchun guruhlarda ishlash topshirig‘i beriladi. Har bir guruhga real hayotdagi masalalar (do‘kondagi mahsulotlar, pul miqdorlari) asosida topshiriq beriladi. O‘quvchilar mustaqil yechib, natijalarni taqqoslaydi. Misol 2: Ona tili darsida “Gap tuzish” mavzusida “Savol-javob zanjiri” usuli orqali o‘quvchilar navbatma-navbat savol berib va unga javob qaytarib gaplar tuzadi.

Zamonaviy ta‘limda interfaol metodlar — nafaqat bilim berish vositasi, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va fikrlash salohiyatini oshirish uchun muhim pedagogik vositadir. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichi — bolaning tafakkuri, nutqi va ijtimoiy ko‘nikmalari shakllanadigan eng muhim davr bo‘lganligi sababli, interfaol metodlardan foydalanish bu bosqichda alohida ahamiyatga ega. So‘nggi yillarda butun dunyoda ta‘lim tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. O‘zbekiston ta‘lim tizimi ham bu global oqimdan chetda qolmayapti. 2023–2024 yillarda Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi tomonidan ta‘lim sifatini oshirish, o‘quvchilarni shaxs sifatida rivojlantirish va tanqidiy fikrlovchi avlodni tarbiyalash maqsadida interfaol va kompetensiyaga asoslangan yondashuvlarni joriy qilish ishlari kuchaytirildi. Interfaol ta‘lim — bu o‘rgatishdan ko‘ra, o‘rganishni tashkil etish san‘atidir. U o‘quvchini bilim oluvchi emas, balki bilimni izlovchi, yaratib chiquvchi subyekt sifatida tan oladi.

Interfaol ta‘lim metodlari o‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligiga asoslangan bo‘lib, bunda o‘quvchilar ta‘lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. An‘anaviy darslarda o‘quvchi ko‘proq tinglovchi vazifasini bajarsa, interfaol metodlarda u fikr yuritadi, muhokama qiladi, izlanadi, xulosa chiqaradi va o‘z fikrini erkin ifoda etadi. Bu esa bilimlarning mustahkam o‘zlashtirilishini ta‘minlaydi. Boshlang‘ich sinflarda qo‘llaniladigan interfaol metodlar qatoriga “Aqliy hujum”, “Klaster”, “BBB”, “Insert”, “Venn diagrammasi”, “Sinkveyn”, “Rolli o‘yinlar”, “Baliq skeleti” va boshqa metodlar kiradi.

Mazkur metodlar o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos bo‘lib, ularning darsga qiziqishini oshiradi. Ayniqsa, o‘yin elementlariga asoslangan metodlar kichik yoshdagi o‘quvchilar uchun samarali hisoblanadi.

Interfaol metodlarning asosiy afzalliklaridan biri o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishidir. Dars davomida berilgan muammoli vaziyatlar va topshiriqlar o‘quvchilarni fikrlashga, muammoning yechimini izlashga undaydi. Natijada ular tayyor

ma'lumotni yod olishdan ko'ra, bilimlarni mustaqil ravishda egallashga o'rganadilar. Bu esa zamonaviy ta'limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, interfaol metodlar o'quvchilarning muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Guruhlarda ishlash jarayonida o'quvchilar o'zaro hamkorlik qiladi, fikr almashadi, boshqalarning fikrini tinglash va hurmat qilishni o'rganadi. Bunday faoliyat ularda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ijtimoiy faollikni oshiradi.

Interfaol metodlardan foydalanish ta'lim samaradorligini ham sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar o'zlari faol qatnashgan darslarda olingan bilimlarni uzoq vaqt eslab qoladilar. Chunki bunday darslarda o'quvchi nafaqat eshitadi, balki ko'radi, muhokama qiladi va amalda qo'llaydi. Natijada bilimlar yanada mustahkam va barqaror bo'ladi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi interfaol metodlarni yanada takomillashtirish imkonini bermoqda. Elektron taqdimotlar, interaktiv doskalar, ta'limiy o'yinlar va multimedia vositalaridan foydalanish darslarning qiziqarli va samarali o'tishini ta'minlaydi. Bu esa o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish o'quvchilarning bilim olish faolligini oshiradi, mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi, muloqot ko'nikmalarini shakllantiradi hamda ta'lim sifatini yuksaltiradi. Shu bois interfaol metodlardan samarali foydalanish zamonaviy boshlang'ich ta'limning muhim talablaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
2. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2019.
4. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2022.